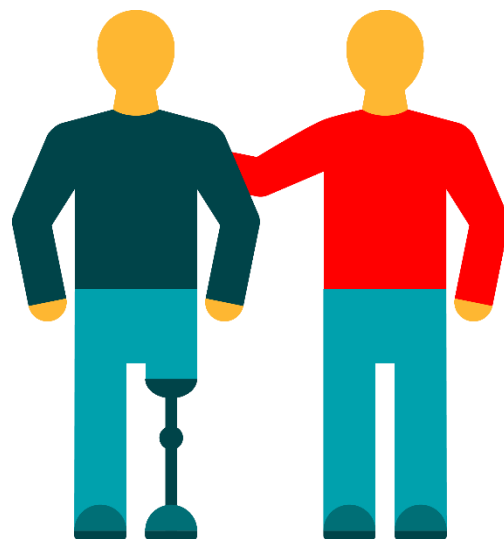

Авлигын талаарх хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн ойлголт, хандлагыг тодорхойлох судалгааны тайлан

Захиалагч: “Авлигатай Тэмцэх Газар”

Гүйцэтгэсэн: “Хэрэглээний Боловсрол Судлалын Хүрээлэн”

АГУУЛГА

БҮЛЭГ 1. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ	4
1.1. Үндэслэл.....	4
1.2. Зорилго, зорилт.....	4
1.3. Судалгааны арга, аргачлал.....	4
1.4. Судалгааны хамрах хүрээ, түүвэр.....	5
БҮЛЭГ 2. СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН	6
2.1. Ерөнхий мэдээлэл.....	6
2.2. Авлигын талаарх ойлголт, хандлага	9
2.3. Авлига хувь хүнд	13
ДҮГНЭЛТ	19
САНАЛ, ЗӨВЛӨМЖ	20
ХАВСРАЛТ. СУДАЛГААНЫ АСУУЛГА	21

Хүснэгт зургийн жагсаалт

График 1. Судалгаанд оролцогчдын хөгжлийн бэрхшээлийн төрөл	6
График 2. Судалгаанд оролцогчдын насны бүлэг	6
График 3. Боловсролын түвшин	7
График 4. Ажил эрхлэлт.....	7
График 5. Өрхийн орлого.....	8
График 6. Авлигын талаарх ойлголт	9
График 7. Авлигын эсрэг байр суурь.....	10
График 8. Авлигаас болж хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд илүү хохирдог.....	10
График 9. Авлигыг багасгахад иргэд өөрсдөө илүү хариуцлагатай байх ёстой.....	11
График 10. Байгууллагуудын авлигад өртсөн байдалд өгсөн үнэлгээ	11
График 11. Таны бодлоор сүүлийн жилүүдэд авлигын түвшин хэрхэн өөрчлөгдсөн бэ?	12
График 12. Та өөрт болон гэр бүлд тулгарсан бэрхшээлтэй асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд авлига өгөх үү?	13
График 13. Сүүлийн 12 сарын хугацаанд та болон танай гэр бүлийн гишүүд ямар нэгэн хэлбэрээр хээл хахууль өгсөн үү?	13
График 14. Авлига өгсөн шалтгаан	14
График 15. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд тулгарч байсан асуудал.....	16
График 16. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд авлига өгч хамрагдаж байсан нийгмийн халамж, хамгааллын үйлчилгээ	17
График 17. Авлигын эсрэг мэдээлэх эрмэлзэл.....	17
График 18. Авлигын талаарх мэдээллийн эх сурвалж.....	18
Диаграм 1. Авлигатай тэмцэхийн тулд юу хийх ёстой вэ?	12
Диаграм 2. Авлига өгсөн зорилго	14
Хүснэгт 1. Авлига өгсөн зорилго өрхийн орлогоор	15

БҮЛЭГ 1. СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ

1.1. Үндэслэл

Монгол улс нь авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх, урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэргийг илрүүлэх зорилго бүхий Авлигын эсрэг бие даасан байгууллага, дагаж мөрдөх хуультай, олон улсын холбогдох тайлан, судалгаанууд хийгддэг, авлигын эсрэг тодорхой үйл ажиллагааг тогтмол явуулдаг орон юм. Авилгын төсөөллийн индекс, авлигын талаарх олон нийтийн ойлголт мэдлэг тогтоох судалгаа, төрийн байгууллагын шударга байдлын үнэлгээ гэх мэт авлигын нөлөөлөл, түвшинг тодорхойлох судалгаанууд тогтмол хийгддэг боловч олон нийт тэр дундаа нийгмийн эмзэг бүлгийн дунд авлигын асуудал, төрөл, шалтгаан, нөлөөлөл гэх мэтийг нарийвчлан авч үзсэн судалгааг хийж байгаагүй, энэ талаарх мэдээлэл хязгаарлагдмал байна. Олон улсын судалгаануудад дурдагсанаар нийгмийн эмзэг бүлэг болох хөгжлийн бэрхшээлтэй, хүүхэд, эмэгтэйчүүд, настай хүмүүс нь төрийн үйлчилгээг хамгийн их авдаг, шударга бус байдалтай нүүр тулдаг, хүний эрх хамгийн их зөрчигдөх эрсдэл бүхий бүлэг бөгөөд шударга бус байдалтай тулгарсан ч тэмцэх чадвар хамгийн бага байдаг байна. Авлигаас урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх үйл ажиллагаанд нийгмийн эмзэг бүлгийн мэдээллийг тусгайлан авч үзэх, судалгаа хийх зайлшгүй шаардлагатай юм.

1.2. Зорилго, зорилт

Энэхүү судалгааны зорилго нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн авлигын талаарх ойлголт, тэдний амьдралд үзүүлж буй үр нөлөөг тодорхойлоход оршино. Судалгаагаар хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн авлигын талаарх ойлголт, тэдэн үзүүлж буй үр нөлөөг дараах чиглэлийн хүрээнд авч үзсэн. Үүнд:

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн авлигын талаарх ойлголт, хандлага
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд тулгардаг авлигын асуудал, шалтгаан, нөлөө

1.3. Судалгааны арга, аргачлал

Судалгааны мэдээллийг тоон болон чанарын аргаар дараах байдлаар цуглуулна. Үүнд: *Асуулга судалгаагаар* хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдээс авлигын талаарх ерөнхий мэдээллийг ярилцлагын аргаар авсан. Судалгааны мэдээллийг 2018 оны 5 сарын 8-аас 6 сарын 30-ны хооронд гүйцэтгэсэн ба мэдээлэл боловсруулалтыг SPSS 21.0 программ ашиглан гүйцэтгэсэн. *Чанарын судалгаагаар* хөгжлийн бэрхшээлтэй 2 иргэнтэй ярилцаж нарийвчилсан мэдээлэл авсан.

1.4. Судалгааны хамрах хүрээ, түүвэр

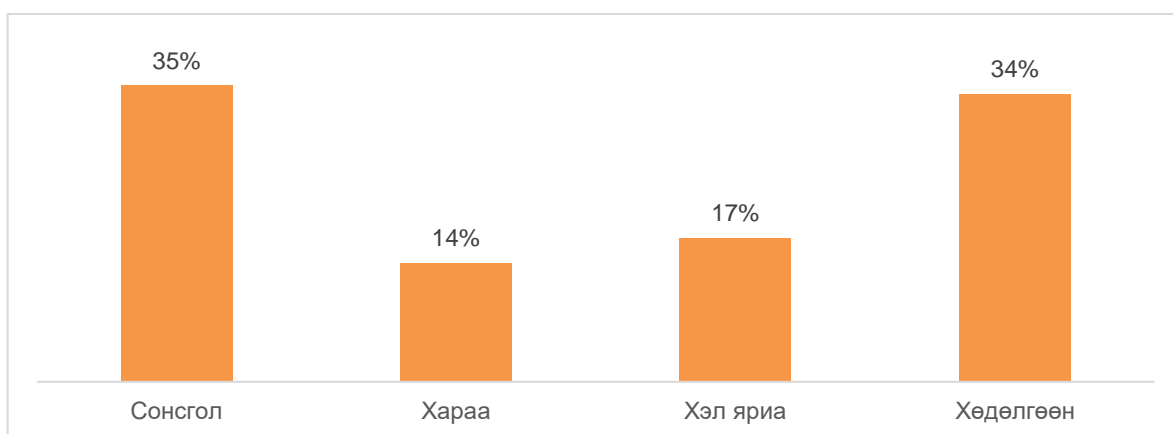
Улаанбаатар хотын хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн статистик тоон мэдээгээр нийслэл хотод нийт 13104 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд амьдарч байна. Уг судалгаанд 18 наснаас дээш иргэдийг хамруулсан бөгөөд судалгааны түүвэрлэлтийн алдааны хязгаар ± 5 бөгөөд 95%-ийн итгэх магадлалтайгаар түүврийн хэмжээг 373 гэж тооцоолсон. Үүнээс хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн ойролцоогоор 80% нь 18 наснаас дээш хүмүүс байдаг гэсэн тоон мэдээллийг үндэслэн судалгаанд 300 иргэн хамрагдсан ба оюуны бэрхшээлтэй иргэдээс бусад иргэдийг хамруулсан.

БҮЛЭГ 2. СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

2.1. Ерөнхий мэдээлэл

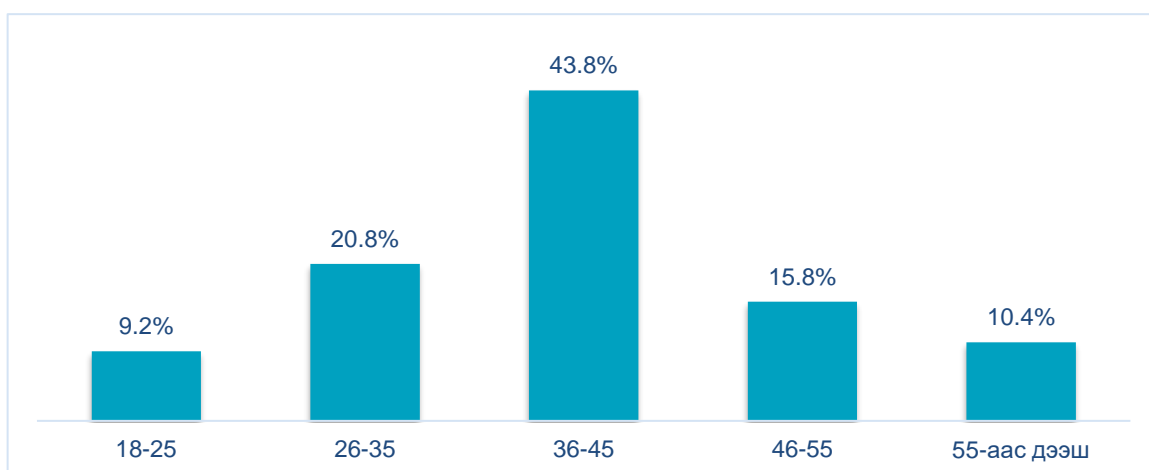
Энэхүү судалгаанд Улаанбаатар хотын төвийн 6 дүүрэгт амьдарч буй хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг хамруулсан. Оюуны бэрхшээлээс бусад төрлийн бэрхшээлтэй иргэдийг хамруулсан ба нийт оролцогчдын 35% нь сонсголын бэрхшээлтэй, 14% нь харааны бэрхшээлтэй, 17% нь хэл ярианы бэрхшээлтэй, 34% нь хөдөлгөөний бэрхшээлтэй иргэд байна.

График 1. Судалгаанд оролцогчдын хөгжлийн бэрхшээлийн төрөл

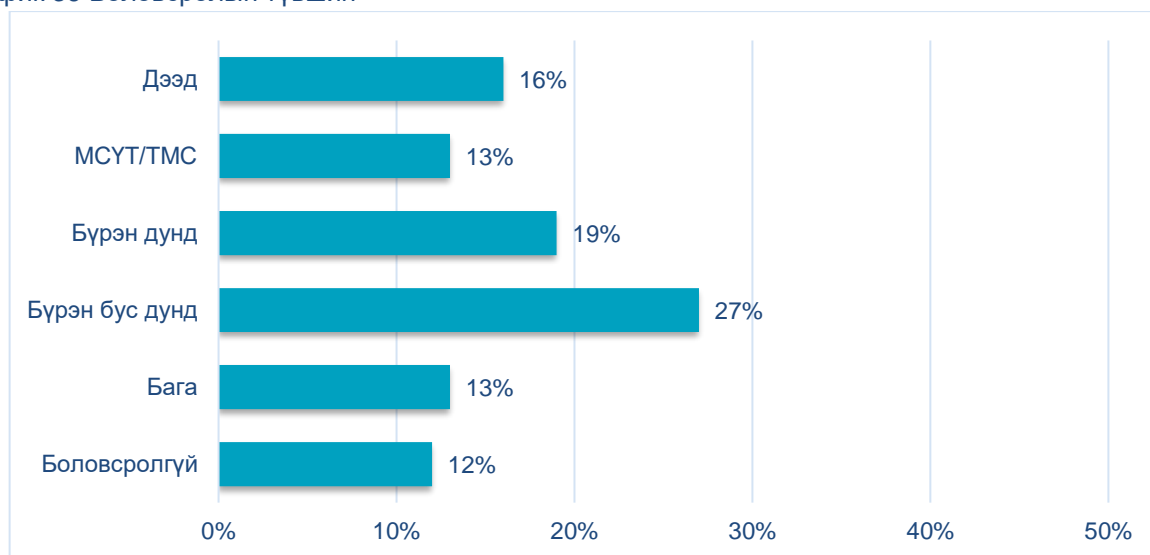
Судалгаанд оролцогчдын насны хувьд 18-аас дээш настай иргэдийг хамруулсан ба насны ангиллыг доорх хүснэгтэд харуулав.

График 2. Судалгаанд оролцогчдын насны бүлэг

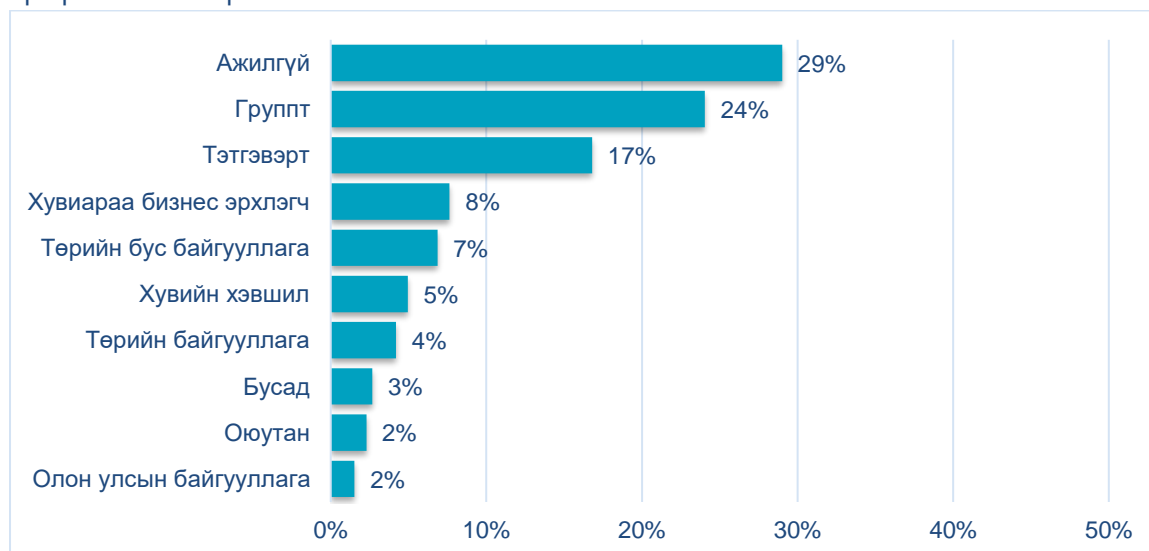
Оролцогчдын боловсролын түвшний хувьд 12% нь боловсролгүй, 13% нь бага, 27% нь бүрэн бус дунд, 19% нь бүрэн дунд, 123% тусгай дунд буюу техник мэргэжлийн, 16% нь дээд боловсролтой иргэд байна.

График 36 Боловсролын түвшин

Ажил эрхлэлтийн хувьд ажилгүй, группт, тэтгэвэрт байгаа хүмүүс нийт судалгаанд оролцогчдын 70%-ийг эзэлж байгаа бол ажилтай хүмүүсийн дийлэнх нь хувиараа бизнес эрхлэгч болон хувийн хэвшил, төрийн бус байгууллагад ажилладаг хүмүүс байна. Хөдөлмөр эрхэлж буй иргэдийн хувьд гэртээ хувиараа бизнес эрхэлж байгаа иргэд болон бариа, массажны газар ажилладаг хүмүүс их байсан.

График 4. Ажил эрхлэлт

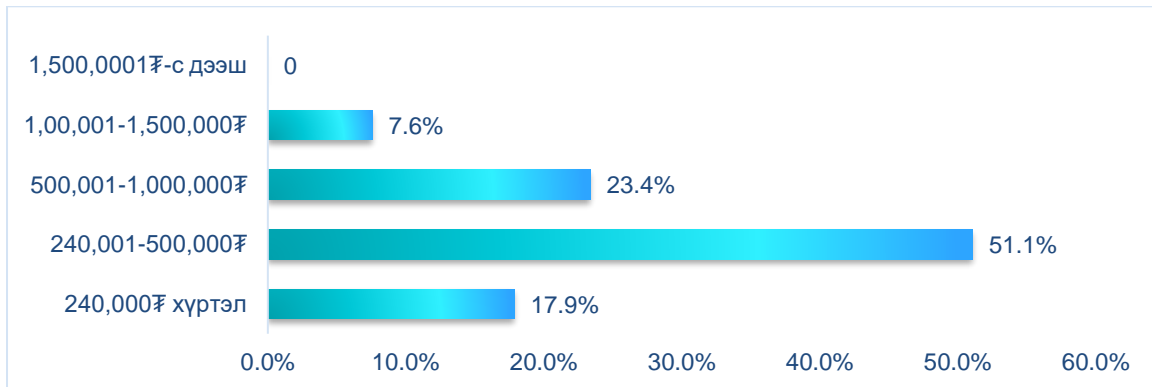

Судалгаанд оролцогчдын ам бүлийн байдлын хувьд 10.7% нь 1-2 ам бүлтэй, 47.7% нь 3-4 ам бүлтэй, 41.6% нь 5-аас дээш ам бүлтэй иргэд байв.

Судалгаанд хамрагдсан иргэдийн өрхийн орлогын хувьд 17.9% нь 240,000₮ буюу түүнээс бага орлоготой, 51.1% нь 240,001-500,000₮, 23.3% нь 500,001-1,000,000₮, 7.6%

нь 1,000,001-1,500,000₮-ийн орлогтой байгаа ба энэхүү судалгаанд оролцсон иргэдээс 1,500,000₮-с дээш өрхийн орлоготой иргэн байхгүй байна.

График 5. Өрхийн орлого

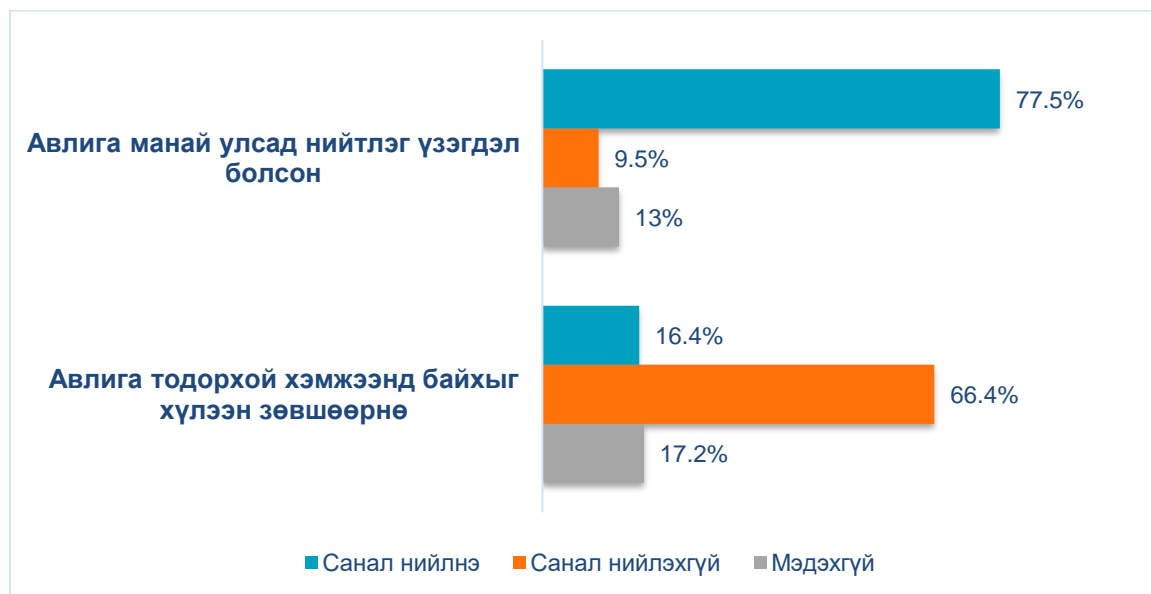

Судалгаанд оролцогчдын ерөнхий мэдээллийг харахад түүврийн хэмжээ болон бүтэц нь Улаанбаатар хотын хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг төлөөлөхүйц хэмжээнд байна гэж үзэж байна.

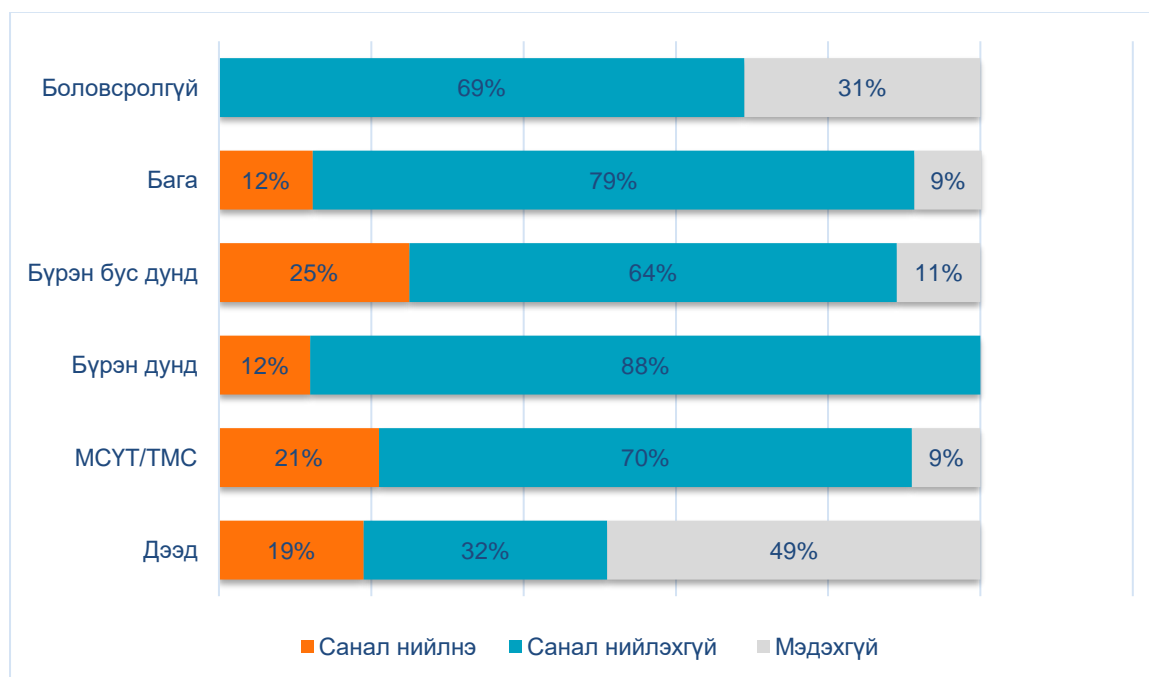
2.2. Авлигын талаарх ойлголт, хандлага

Судалгаанд оролцогчдын дийлэнх нь буюу 77.5% нь авлига манай улсад нийтлэг үзэгдэл болсон гэж үзсэн ба 66.4% нь авлигыг хүлээн зөвшөөрөхгүй гэсэн байна.

График 6. Авлигын талаарх ойлголт

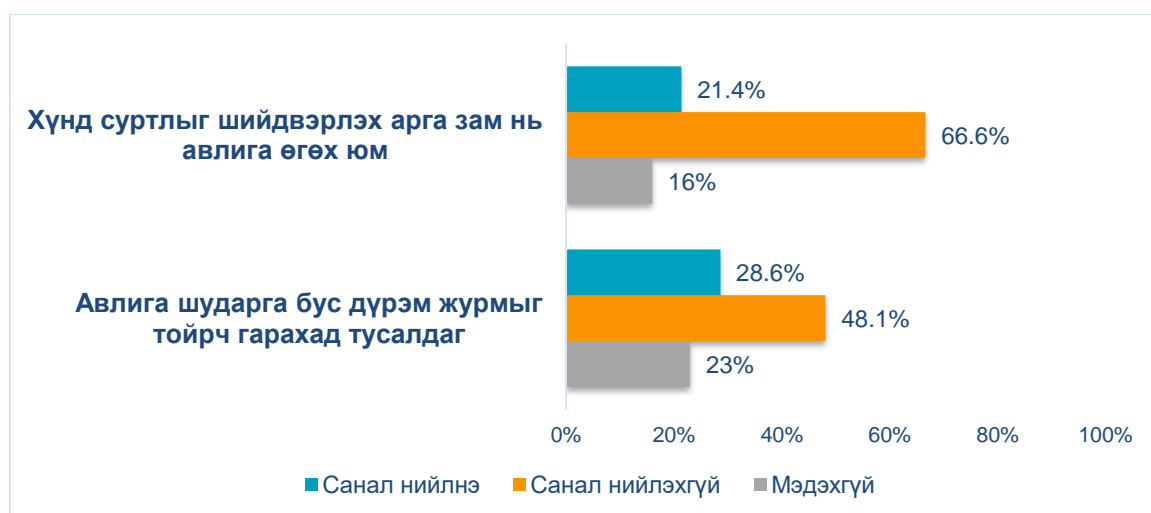

Авлигад хандах хандлага нь судалгаанд оролцогчдын эзэмшсэн боловсролтой хэрхэн хамаарч байгааг авч үзэн харьцуулахад боловсролын түвшингээс үл хамааран авлига байхыг эсэргүүцэж, дийлэнх нь санал нийлэхгүй гэж үзэж байна.

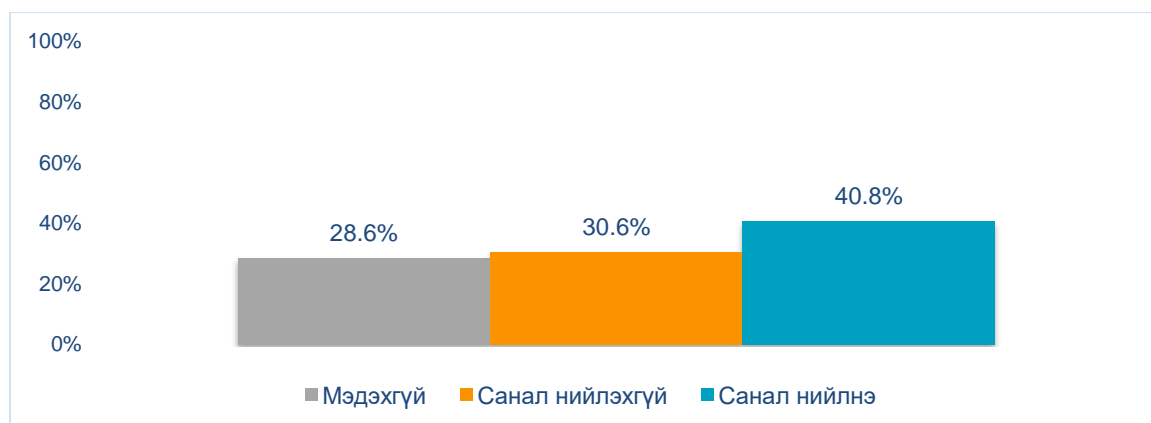
Авлигад хандах иргэдийн хандлагыг авч үзэхэд хүнд суртлыг шийдвэрлэх арга зам бол авлига өгөх явдал юм гэсэн үзэлтэй 21.4% нь санал нийлж байгаа бол 66.6% нь санал нийлэхгүй, 16% нь мэдэхгүй гэж хариулсан байна. Харин авлига шударга бус дүрэм журмыг тойрч гарахад тусалдаг гэсэн үзэлтэй 28.6% нь санал нийлж, 48.1% нь санал нийлэхгүй гэсэн ба 23.3% нь мэдэхгүй гэж хариулсан байна. Үүнээс харахад судалгаанд оролцогчид авлигыг хүлээн зөвшөөрөхгүй, санал нийлэхгүй гэсэн боловч авлигад тустай тал байдаг гэж эргэлзэх, эерэг хандлага үзүүлэх хандлагатай иргэд багагүй байна. Хэдийгээр авлигын эсрэг үзэл бодолтой, ямар нэгэн хэмжээгээр байхыг хүлээн зөвшөөрөхгүй байгаа боловч авлигад ашигтай тал байгаа гэж үзсэн хүмүүс судалгаанд оролцогчдын тал орчим хувийг эзэлсэн байна.

График 7. Авлигын эсрэг байр суурь

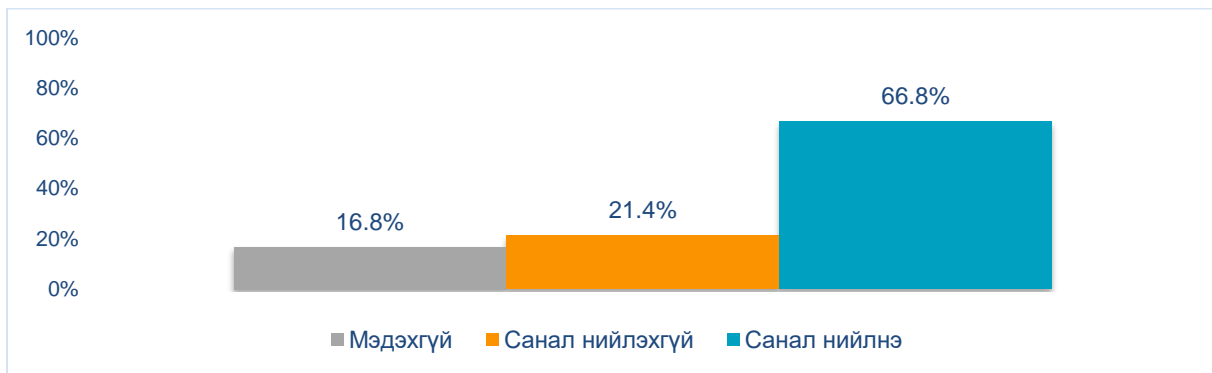
Авлигаас болж хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд илүү хохирдог гэсэн байр суурьтай 40.8% нь санал нийлж, 30.6% нь нийлэхгүй, 28.6% нь мэдэхгүй гэж хариулсан байгаагаас судалгаанд хамрагдсан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд авлига, түүнийг тойрсон асуудалтай хамаарал багатай нь харагдаж байна.

График 8. Авлигаас болж хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд илүү хохирдог

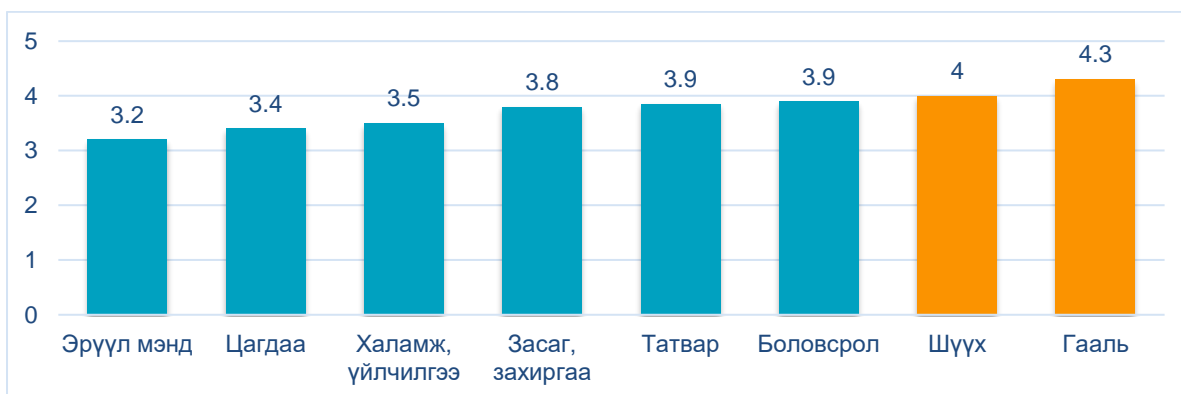
Мөн авлигыг багасгахад иргэд өөрсдөө хариуцлагатай байх ёстой гэсэн байр суурийг 66.8% нь дэмжиж, 16.4% нь дэмжихгүй, 16.8% нь мэдэхгүй гэж хариулсан байгаа нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд авлигын эсрэг тэмцэх ойлголттой байгааг харуулж байна.

График 9. Авлигыг багасгахад иргэд өөрсдөө илүү хариуцлагатай байх ёстой.

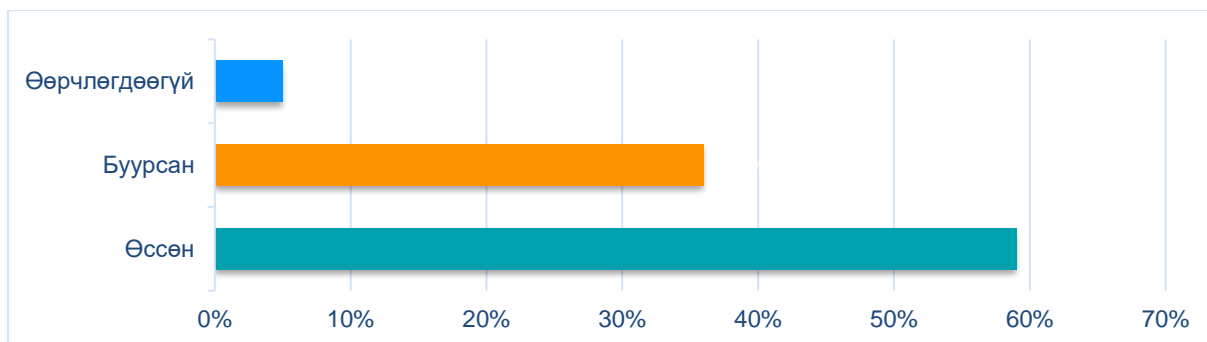
Судалгаанд оролцогчдоор төрийн байгууллагуудын авлигын түвшинг үнэлүүлсэн бөгөөд гааль, шүүхийн байгууллагыг авилгад хамгийн их өртсөн гэж үзсэн байна. Судалгаанд оролцогчдын 5-6% нь цагдаа, татвар, халамж үйлчилгээний байгууллагуудыг мэдэхгүй гэж хариулсан байна.

График 10. Байгууллагуудын авилгад өртсөн байдалд өгсөн үнэлгээ

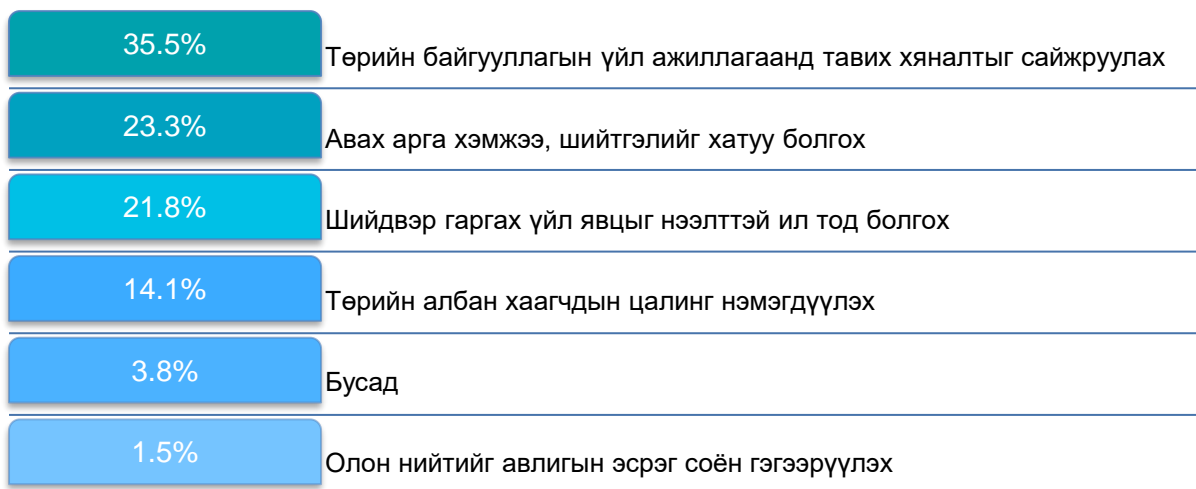
Авлигын чиг хандлагын талаарх асуултад судалгаанд оролцогчдын дийлэнх буюу 59% нь сүүлийн жилүүдэд авлигын түвшин өссөн гэж үзсэн байна.

График 11. Таны бодлоор сүүлийн жилүүдэд авлигын түвшин хэрхэн өөрчлөгдсөн бэ?

Авлигатай тэмцэхийн тулд авбал зохих арга хэмжээнүүдээс төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны хяналтыг сайжруулах, шийтгэл арга хэмжээг хатуу болгох, шийдвэр гаргах үйл явцыг нээлттэй ил тод болгох гэсэн хариултууд хамгийн их хувийг эзэлсэн.

Диаграм 1. Авлигатай тэмцэхийн тулд юу хийх ёстой вэ?

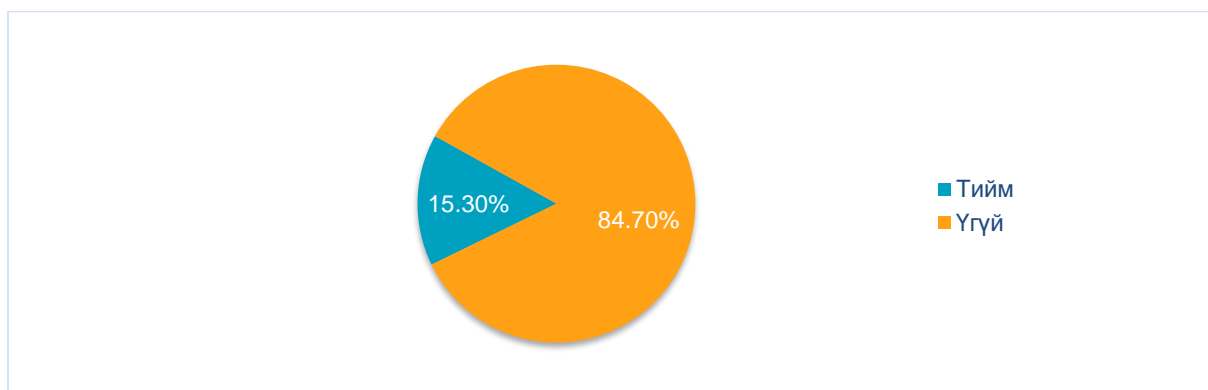

Товч дүгнэхэд иргэд авлига манай улсад нийтлэг үзэгдэл болсон бөгөөд үүнийг багасгахад иргэд өөрсдөө хариуцлагатай хандах нь зүйтэй гэж үзэж байна. Авлига нь гааль, шүүх, боловсрол, татвар, бүх шатны засаг захиргааны байгууллагуудад хамгийн түгээмэл байгаа бөгөөд сүүлийн жилүүдэд энэ үзэгдлийн тохиолдол өссөн гэж үзжээ. Мөн судалгаанд оролцогч 5 хүн тутмын нэг нь авлига бол хууль дүрэм журмыг тойрч гарах арга хэрэгсэл, хүнд суртлыг шийдвэрлэх арга зам гэж үзсэн бөгөөд үүнээс болж хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд илүү хохирч байна гэж хариулсан байна. Энэ үзэгдлийг бууруулахын тулд төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг сайжруулах, авлига авсан тохиолдолд авах арга хэмжээ, шийтгэл нь хатуу байх ёстой гэж үзэж байна.

2.3. Авлига хувь хүнд

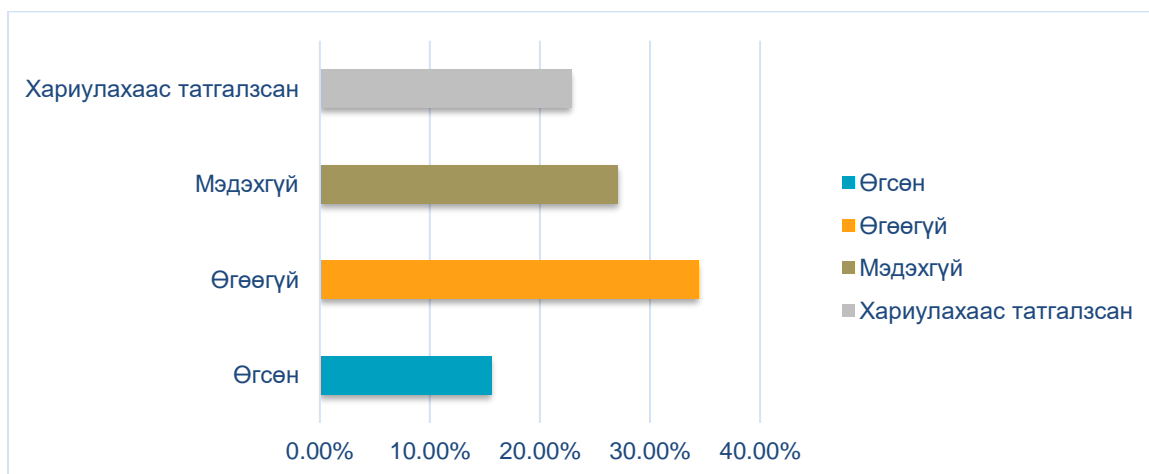
Хувь хүний авлигатай холбоотой туршлага, авлига өгөх эсэх хандлагыг авч үзэхэд судалгаанд оролцсон иргэдийн дийлэнх нь авлигын эсрэг хандлагатай байна. Өөрт болон гэр бүлийн хэн нэгэнд тулгарсан асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд авлига өгөх эсэх хандлагыг харахад 15.3% нь авлига өгнө гэж хариулсан бол 84.7% нь авлига өгөхгүй гэж хариулсан.

График 12. Та өөрт болон гэр бүлд тулгарсан бэрхшээлтэй асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд авлига өгөх үү?

Харин сүүлийн 12 сарын хугацаанд судалгаанд оролцогч өөрөө болон гэр бүлийн гишүүн нь ямар нэгэн хэлбэрээр авлига, хээл хахууль өгсөн эсэхэд 15.6% нь өгсөн, 34.4% нь өгөөгүй, 27.1% нь мэдэхгүй гэж хариулсан бол 22.9% нь хариулахаас татгалзсан юм.

График 13. Сүүлийн 12 сарын хугацаанд та болон танай гэр бүлийн гишүүд ямар нэгэн хэлбэрээр хээл хахууль өгсөн үү?

Сүүлийн 12 сарын хугацаанд авлига өгсөн гэж хариулсан оролцогчид бүгд 1 удаа өгсөн байна. Авлига өгсөн оролцогчдын хувьд нийгмийн халамж хүртэх, боловсрол эзэмших ба эзэмшүүлэх, төрийн албанд ажилд орох, хувийн хэвшилд ажилд орох, төсөл хөтөлбөрт хамрагдах гэсэн шалтгаанаар өгсөн байна. Хамгийн олон буюу боловсрол

эзэмших ба эзэмшүүлэх зорилгоор 48% нь, төсөл хөтөлбөрт хамрагдах зорилгоор 41% нь өгсөн байна.

Диаграм 2. Авлига өгсөн зорилго

Ярилцлагын үеэр боловсролын салбар, улсын сургууль, цэцэрлэгийн байгууллагууд хамгийн их авлигад өртсөн гэв. Баян чинээлэг хүмүүс хувийн сургууль, цэцэрлэгт хүүхдээ явуулахаар тэр асуудлыг сайн мэдрэхгүй, улсын сургууль, цэцэрлэгт хүүхдээ өгдөг хүмүүс л үүнийг ойлгоно хэмээн тайлбарлав.

*-Хүүхдээ харьяа дүүргийн цэцэрлэгт өгөхийн тулд 650,000₮ өгч оруулсан.
-Хүүхдээ таатай байлгах гэж багшид нь бэлэн, нэгж хэд хэдэн удаа өгсөн*

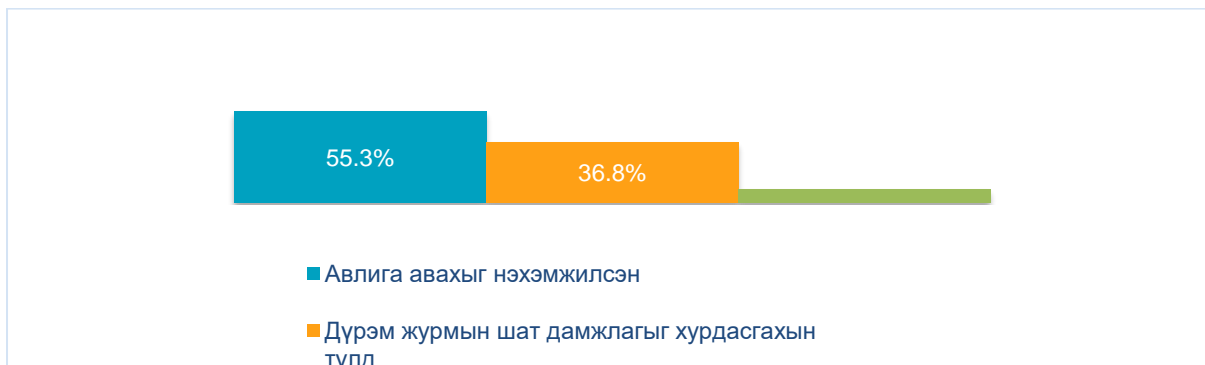
Иргэн Д, хорт хавдрын улмаас ХБИ болсон

-Хотын төвийн 10 жилийн сургуульд хүүхэд оруулах гээд асуулгахад 1 сая төгрөг гэсэн. Боломжгүй тул харьяаллын гэр хорооллын сургуульд оруулсан.

Харааны бэрхшээлтэй иргэн

Яагаад авлига өгөх болсон шалтгааны хувьд авлига авахыг нэхэмжилсэн, дүрэм журмын шат дамжлагыг хурдасгахын тулд, хүртэх ёстой үйлчилгээ авахын тулд гэсэн тохиолдлоор өгсөн байна. Үүнээс авлига авахыг нэхэмжилсэн тохиолдолд орсон гэсэн хариулт талаас илүү хувийг эзэлж байна.

График 14. Авлига өгсөн шалтгаан

Сүүлийн 12 сарын хугацаанд авлига өгсөн хүмүүс бүгд авлига өгөхийг шаардсан учир өгсөн гэж хариулсан, асуудлаа шийдвэрлүүлэхийн тулд өөрийн хүсэлтээр өгсөн гэсэн хүн байхгүй байв. Үүнээс 61% нь авлига өгөхийг шууд шаардсан, 39% нь бага цалин, удаан хүлээх, олон шат дамжлага явахыг шийдвэрлэх боломжийн талаар ярих буюу шууд бусаар ойлгуулсан байна. Эдгээр авлига өгсөн хүмүүсийн 54% нь багшид, 46% төрийн захиргааны албан хаагчид өгсөн байна. Албан тушаалын хувьд 92.7% нь дунд шатны буюу мэргэжилтэнд, 7.3% нь удирдах шатны албан тушаалтанд өгчээ.

Ярилцлагын үеэр хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн нийгмийн харилцаанд орох боломж нь хязгаарлагдмал байдагтай холбоотойгоор бусад байгууллагуудтай харилцах нь ховор, ихэвчлэн хороо, дүүргийн шатны байгууллагуудтай, мөн хүүхдээ сургууль, цэцэрлэгт оруулах зорилгоор боловсролын байгууллагуудтай түлхүү харилцдаг нь ажиглагдсан. Дээр дурдсан авлига өгсөн зорилго, шалтгаан болон өгсөн хүмүүсээс харахад хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хувьд гол харилцдаг байгууллагууд нь шууд болон шууд бус ямар нэг хэлбэрээр авлига өгөхийг шаарддаг тохиолдол цөөнгүй болох нь харагдаж байна.

Мөн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан төрийн үйлчилгээг авахын тулд заавал авлига өгөх шаардлага байхгүй ч шат дамжлага, хүнд суртал ихтэй гэдгийг ярилцлагад хамрагдсан иргэн хэлж байлаа.

-Хувийн байгууллагад ажиллаж байгаа тул группт хамрагдаагүй. Цалин авч байгаа тохиолдолд болохгүй гэсэн. ...Тиймээс хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд үзүүлдэг үйлчилгээг авах боломжгүй. Хамрагдахын тулд бүрдүүлэх бичиг баримт, шаардлага нь тодорхой заасан тул авлига өгөх боломж байхгүй. Хөгжлийн бэрхшээлийг нотлох бичиг баримтгүй бол өөрөө харааны бэрхшээлтэй гэж мянга хэлээд нэмэргүй

Харааны бэрхшээлтэй иргэн

Авлигад зарцуулсан мөнгөн дүнгийн хувьд бүгд 500,000₮ хүртэлх мөнгө зарцуулжээ. Үүний дийлэнх нь буюу 86% нь бэлэн мөнгөөр, үлдсэн хэсэг нь материаллаг зүйлээр өгсөн байна. Авилгыг гүйцэтгэх замын хувьд 51% нь танил талаараа дамжуулан өгсөн бол 49% нь өөрийн биеэр өгсөн гэжээ. Авлига өгсөн иргэдийг өрхийн орлогоор авч үзвэл дараах байдалтай байна.

Хүснэгт 1. Авлига өгсөн зорилго өрхийн орлогоор

	240,000₮ хүртэл	240,000- 500,000	500,000-1- 1,000,000	1,000,001- 1,500,000
Боловсрол эзэмших ба эзэмшүүлэх	7%	41%		
Төсөл хөтөлбөрт хамрагдах	4%	17%	12%	7%
Төрийн албанд ажилд орох				7%
Хувшийн хэвшилд ажилд орох		10%		
Нийгмийн халамж хүртэх	7%			

Авлига өгч байсан иргэдийн дийлэнх нь 240,000-500,000₮-ийн өрхийн орлоготой байна. Эдгээр хүмүүсийн авлигад зарцуулсан мөнгө нь өрхийн төсөвт бага зэрэг нөлөөлсөн гэж 66%, дунд нөлөөлсөн гэж 34% нь хариулсан.

Судалгаанд оролцогчдоос хөгжлийн бэрхшээлтэй байдлаас шалтгаалан авлига өгч шийдвэрлэх асуудал тулгарч байсан эсэхийг асуухад 42% нь тийм гэж хариулсан. Харин эдгээр хүмүүст тулгарсан асуудлыг нээлттэй асуухад ялгаварлал их, хүнд суртал их, ажилд орох хэцүү, эмнэлэгт үйлчлүүлэхэд хэцүү байдаг гэх мэт дараах хариултуудыг өгсөн. Үүнээс зарим нь авлигатай холбоогүй боловч хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд өөрсдийн тулгамддаг асуудлаа бичсэн байна. Ярилцлагын үед ажиглагдсан болон анкетийн хариултад олон дахин давтагдсан асуудал нь манай улсад хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрхийг хангах тогтолцоо нь муу байдаг. Тиймээс иргэдэд гэрээсээ гараад нийгмийн харилцаанд орж, асуудал шийдвэрлэхэд учрах авилга хамгийн их тулгамдаж буй асуудал биш, гол бэрхшээл дөнгөж гэрээс гараад л эхэлдэг гэж байлаа. Зориулалтын зам талбай байхгүй, хараагүй хүмүүс замаар, гарцаар гарахад хүндрэлтэй, нийтийн тээвэр, автобусаар зорчих гэх мэт жирийн хүмүүсийн хувьд энгийн өдөр тутмын хэмнэл нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүст хэцүү, тулгамдсан асуудал болдог. Түүнээс цаашлаад эмнэлэг, сургууль, төрийн захиргааны байгууллага хаа ч очсон үйлчилгээ авахад хүндрэлтэй байдаг гэв.

График 15. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд тулгарч байсан асуудал

Сүүлийн 1 жилийн хугацаанд авлига өгсөн эсэх болон ирээдүйд өгөх эсэх хандлагыг харьцуулан харвал авлига өгч байсан иргэдийн 26.8% нь дахин авлига өгөх хандлагатай, авлига өгч байгаагүй иргэдийн 23.3% нь ирээдүйд авлига өгнө гэж хариулсан бол сүүлийн жил өгсөн эсэхийг мэдэхгүй болон хариулахаас татгалзсан иргэдийн 12.3% нь ирээдүйд авлига өгөх хандлагатай байна.

Судалгаанд хамрагдсан иргэдийн 57% нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан нийгмийн халамж, хамгааллын үйлчилгээнд хамрагдсан, 43% нь

хамрагдаагүй байна. Сүүлийн 12 сарын хугацаанд авлига өгсөн иргэдийн тоотой харьцуулж үзвэл нийт авлига өгсөн иргэдийн 71% нь халамж, хамгааллын үйлчилгээнд хамрагдсан, 29% нь хамрагдаагүй байна.

Нийгмийн халамж, хамгааллын ямар үйлчилгээнд хамрагдахад авлига өгөх шаардлага тулгарч байсныг тодруулахад бүх үйлчилгээн дээр ямар нэг байдлаар авлига өгөх шаардлагатай болж байсан нь харагдлаа. Хамгийн олон буюу хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйлчилгээнд хамрагдахад 35%, эрүүл мэндийн үйлчилгээнд хамрагдахад гэж 32% нь хариулсан.

График 16. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд авлига өгч хамрагдаж байсан нийгмийн халамж, хамгааллын үйлчилгээ

Судалгаанд оролцогчдын 74% нь авлигын эсрэг мэдээлэл өгдөггүй, 18% нь заримдаа мэдээллэдэг, 8% нь үргэлж мэдээллэдэг гэж хариулсан байгаагаас харахад хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд авлигыг мэдээлэх эрмэлзэлгүй байна.

График 17. Авлигын эсрэг мэдээлэх эрмэлзэл

Үүний шалтгааныг харвал 32% нь мэдээлэл өгсөн ч үр дүнгүй байдаг, 30% нь хаана хандахаа мэддэггүй, 18% нь мэдээллийн нууцлал алдагдхаас эмээдэг гэж, үлдсэн 20% нь эдгээрээс бусад шалтгаанаар гэж хариулсан байна.

Авлигын талаарх мэдээллийн эх сурвалжийн хувьд хамгийн олон буюу 46% нь телевизээс, 20% нь ам дамжсан ярианаас авдаг байна.

График 18. Авлигын талаарх мэдээллийн эх сурвалж

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн авлигын тохиолдлын хувийн туршлага харьцангуй өндөр буюу авлига өгөөгүй гэж хариулсан 34.4% байна. Хэдийгээр авлига өгөхийг эсэргүүцэж байгаа ба иргэдийн идэвх оролцоо авлигыг бууруулахад чухал нөлөөтэй гэж үзэж байгаа ч хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд ирээдүйд авлига өгөх, авлигад өртөх эрсдэлтэй байна. Хувийн тохиолдлын ихэнх хувийг төрөөс үзүүлж буй нийгмийн халамж хамгааллын үйлчилгээнд хамрагдах, боловсрол сургалтын байгууллагад элсэх болон суралцах тохиолдол эзэлж байна.

ДҮГНЭЛТ

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн авлигын талаарх ойлголт төсөөллийг тодорхойлох, авлига тэдний амьдрал, үйл ажиллагаанд хэрхэн нөлөөлж байгааг тодруулах зорилготойгоор Нийслэл хотын төвийн 6 дүүргийн 300 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн дунд явуулсан судалгааны үр дүнг харуулж байна. Судалгааны үр дүнгээс харахад хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд авлигын талаар тодорхой ойлголттой бөгөөд төрийн үйлчилгээ хүлээн авах, сургууль цэцэрлэгт үр хүүхдээ хамруулах зэрэг нийгмийн харилцааны явцад авлигад өртдөг, өртөх эрсдэлтэй тулгардаг байна. Тодруулбал,

- Иргэд авлига байхыг хүлээн зөвшөөрөхгүй гэж хариулж байгаа хэдий ч үүнийг хүнд суртал, шударга бус дүрэм журмыг тойрч гардаг нийтлэг үзэгдэл гэж ойлгож, авлигыг мэдээлэх эрмэлзэлгүй байгаа ба авлигыг өөрт тулаад ирэхэд эсэргүүцэх, татгалзах, үүний эсрэг арга хэмжээ авахгүйгээр өртөх эрсдэлтэй байна.
- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд нийгмийн харилцаанд хамгийн их ордог газрууддаа буюу төрийн үйлчилгээнд хамрагдах, сургууль, цэцэрлэгт сурах, сургах зорилгоор авлигад өртөж байна.
- Авлигын тохиолдлын мөнгөн дүн 500,000₮ хүртэл байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд нийгмийн харилцаанд идэвхтэй ордоггүй, ихэвчлэн хороо, дүүргийн хэмжээнд харилцдаг тул авлига өгөх шаардлага гарвал төрийн захиргааны албан хаагчдад болон сургууль, цэцэрлэгт л өгдөг гэсэн ярилцлагын судалгаагаар гарсан үр дүн нь асуулга судалгаагаар батлагдсан. Үүний дээр эмнэлэг, нийгмийн халамж үйлчилгээний хэсэгт авлигын эрсдэл байгааг анхаарах нь зүйтэй байна.
- Сургууль, цэцэрлэг болон төрийн үйлчилгээнд хамрагдахад авлига, хээл хахууль өгөхийг нэхэмжилж байна. Судалгаанд оролцогчдын хувьд авлигын бүх тохиолдолд цаанаас нэхэмжилж, шаардсан байгаа ба энэ нь зөвхөн боловсролын байгууллага болон төрийн үйлчилгээ үзүүлдэг байгууллагууд байгаас харахад иргэд авах ёстой үйлчилгээгээ шууд авч чадахгүй авлига, хээл хахуульд өртөж байна.

САНАЛ, ЗӨВЛӨМЖ

- ❖ *Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн авлигын талаарх ойлголт, хандлагыг тодорхойлох энэхүү суурь судалгааны хүрээнд гарсан дээрх дүгнэлтээс харахад хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн авлигад өртөж байгаа шалтгаан, тохиолдлуудыг нарийвчлан судлах.*

Суурь судалгаагаар иргэдийн хандлага, авлигад өртөх тохиолдлын талаар ерөнхий мэдээллүүдийг авсан ба үүнд тулгуурлан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн бэрхшээлийн төрөл бүрээр, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд үзүүлэх халамж, үйлчилгээний төрөл бүрээр гэх мэт кейс бүрээр дэлгэрэнгүй судалгаа хийх хэрэгцээ, шаардлага байна.

- ❖ *Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн төрийн үйлчилгээ авдаг гол салбар, байгууллагуудад хяналт, шалгалтыг сайжруулах арга хэмжээ авч иргэдэд хүнд суртал байгаа эсэхийг илрүүлэх, багасгах*

Үүнд нэн ялангуяа хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хүүхэд эсвэл хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн сургууль, цэцэрлэгт хамрагдах боломж нь хуульд заасны дагуу хөнгөлөлттэй байж чадаж байгаа эсэх, эмчилгээ, сувилгааны хөнгөлөлт үйлчилгээг хуулийн дагуу хүнд үзүүлж байгаа эсэх гэх мэт иргэдээс өөрсдөөс нь судалгаа авахаас гадна төрийн байгууллагууд дээр шалгалт, судалгаа хийж авлигад оролцогч тал бүрийг хамруулах

- ❖ *Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд авлигын эсрэг мэдээлэл өгөх суваг, боломжийг таниулах, сурталчлах, тэдний авлигын эсрэг оролцоог нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авах*

Судалгаанд оролцогчдын хувьд хэрхэн мэдээлэхийг мэдэхгүй болон мэдээлсэн ч үр дүн гарахгүй гэсэн бодолтой байгаа нь тэдний авлигын эсрэг арга хэмжээний талаар ойлголт бага байгааг харуулж байгаа тул хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд рүү чиглэсэн ухуулан, сурталчлах, таниулах арга хэмжээг нэмэгдүүлэх шаардлагатай байна.

ХАВСРАЛТ. СУДАЛГААНЫ АСУУЛГА

АВЛИГЫН ТАЛААРХ ИРГЭДИЙН ОЙЛГОЛТ, ХАНДЛАГЫГ ТОДОРХОЙЛОХ СУДАЛГАА
Улаанбаатар хотод амьдарч буй хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн авлигын талаарх ойлголт, хандлагыг тодорхойлох зорилгоор “Хэрэглээний боловсрол судлалын хүрээлэн” ТББ-аас энэхүү судалгааг явуулж байна. Бид иргэдийн амьдралд тохиолдож буй авлигын талаарх туршлага, санал бодлыг судлах болно.

Таны мэдээллийг зөвхөн судалгаа, шинжилгээний зорилгоор ашиглах бөгөөд Монгол улсын “Хувь хүний нууцын тухай” хуулийн дагуу таны хариултыг мэдээллийн нууцыг чандлан хадгалах болно.

I. ТОДОРХОЙЛОХ ХЭСЭГ

Асуулгын дугаар	
Судалгаа авсан огноо /YYYY/MM/DD/	
Судлаачийн код	
Респондентийн гар утас	

II. АВЛИГЫН ТАЛААРХ ОЙЛГОЛТ, ХАНДЛАГА

1. Та дараах байр суурьтай санал нийлж байна уу?						
	Санал нийлж байна	Бага зэрэг нийлж байна	Төдийлөн нийлэхгүй байна	Огт санал нийлэхгүй байна		Мэдэхгүй
1.1. Авлига манай улсад нийтлэг үзэгдэл болсон.	1	2	3	4		9
1.2. Авлига тодорхой хэмжээнд байхыг хүлээн зөвшөөрнө.	1	2	3	4		9
1.3. Хүнд суртлыг шийдвэрлэх арга зам нь авлига өгөх явдал юм.	1	2	3	4		9
1.4. Авлига шударга бус дүрэм журмыг тойрч гарахад тусалдаг.	1	2	3	4		9
1.5. Авлигаас болж хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд илүү хохирдог.	1	2	3	4		9
1.6. Авлигыг багасгахад иргэд өөрсдөө илүү хариуцлагатай байх ёстой.	1	2	3	4		9
2. Таны бодлоор дараах салбаруудаас аль нь авлигад илүү өртсөн бэ?						
Авлигад өртсөн байдал Салбар	Огт үгүй	Бага зэрэг	Тодорхой хэмжээг эр	Нэлээд хэмжээг эр	Маш их	Мэдэхгүй
2.1. Боловсрол	1	2	3	4	5	9
2.2. Гааль	1	2	3	4	5	9
2.3. Засаг, захиргаа	1	2	3	4	5	9
2.4. Татвар	1	2	3	4	5	9
2.5. Халамж, үйлчилгээ	1	2	3	4	5	9
2.6. Цагдаа	1	2	3	4	5	9
2.7. Шүүх	1	2	3	4	5	9
2.8. Эрүүл мэнд	1	2	3	4	5	9
3. Таны бодлоор сүүлийн жилүүдэд авлигын түвшин хэрхэн өөрчлөгдсөн бэ?						1
			Буурсан			1
			Өөрчлөгдөөгүй			2
			Өссөн			3

4. Авлигатай тэмцэхийн тулд юу хийх ёстой вэ? /1 сонголттой/	Авах арга хэмжээ, шийтгэлийг хатуу болгох	1
	Төрийн албан хаагчдын цалин нэмэгдүүлэх	2
	Шийдвэр гаргах үйл явцыг нээлттэй ил тод байлгах	3
	4.Төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг сайжруулах	4
	5.Олон нийтийг авлигын эсрэг соён гэгээрүүлэх	5
	6.Бусад	6

III. АВЛИГАТАЙ ХОЛБООТОЙ ХУВИЙН ТУРШЛАГА

5. Та өөрт болон гэр бүлд тулгарсан бэрхшээлтэй асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд авлига өгөх үү?	1.Тийм				
	2.Үгүй				
6. Сүүлийн 12 сарын хугацаанд та болон танай гэр бүлийн гишүүд ямар нэгэн хэлбэрээр хээл хахууль өгсөн үү?	1.Тийм		→Асуулт 16 руу шилжих		
	2.Үгүй				
	3.Мэдэхгүй				
	4.Хариулахаас татгалзсан				
7. Хэрэв тийм бол хэдэн удаа өгсөн бэ?	1.1				
	2.2-3				
	3.3-с дээш				
8. Хэрэв тийм бол ямар шалтгаанаар хэдэн төгрөг зарцуулсан бэ?					
	500,000 хүртэл	500,001-1,000,000	1,000,001-2,500,000	2,500,001-5,000,000	5,000,001 ба түүнээс дээш
8.1. Эрүүл мэндийн үйлчилгээ авах	1	2	3	4	5
8.2. Нийгмийн халамж хүртэх	1	2	3	4	5
8.3. Боловсрол эзэмших ба эзэмшүүлэх	1	2	3	4	5
8.4. Газар ашиглах, өмчлөх, эзэмших	1	2	3	4	5
8.5. Төрийн албанд ажилд орох	1	2	3	4	5
8.6. Хувийн хэвшил ажилд орох	1	2	3	4	5
8.7. Хууль бус үйлдэл, гэмт хэргээс зайлсхийх, нуун дарагдуулах	1	2	3	4	5
8.8. Зээл авах	1	2	3	4	5
8.9. Төсөл хөтөлбөрт хамрагдах	1	2	3	4	5
8.10. Зөвшөөрөл, лиценз авах	1	2	3	4	5
8.11. Татвараас зайлсхийх	1	2	3	4	5
8.12. Бусад	1	2	3	4	5
9. Хэрэв тийм бол та хэнд хахууль өгсөн бэ?	Эмч				1
	Багш				2
	Нийгмийн ажилтан				3
	Төрийн захиргааны албан хаагч				4
	Цагдаагийн ажилтан				5
	Татварын байцаагч				6
	Гаалийн байцаагч				7
	Шүүгч				8
Прокурор				9	

	Бусад	10
10. Таны болон танай гэр бүлийн бусдад өгсөн авлигын тохиолдол доорх нөхцлүүдийн алинд хамаарах вэ? /Олон сонголттой/	Авлига авахыг нэхэмжилсэн	1
	Дүрэм журмын шат дамжлагыг хурдасгахын тулд	2
	Өөрт гарах зардлыг багасгахын тулд	3
	Хүртэх ёстой үйлчилгээг авахын тулд	4
	Бусад /тодорхой бичнэ үү/	5
11. Та авлига өгөх шаардлагатай гэдгийг хэрхэн мэдсэн бэ?	Авлига өгөхийг шууд шаардсан, нэхэмжилсэн	1
	Авлига өгөхийг шууд бусаар ойлгуулсан /бага цалингийн тухай, удаан хүлээх, олон дамжлага явахыг шийдвэрлэх боломжийн талаар ярих гэх мэт/	2
	Өөрийн хүслээр ажлаа бүтээхийн тулд өгсөн	3
12. Та ямар шатны албан тушаалтанд авлига өгсөн бэ?	Удирдах	1
	Дунд шатны буюу мэргэжилтэн	2
	Дундаас доод	3
13. Та авлигыг ямар замаар гүйцэтгүүлдэг вэ?	Өөрөө	1
	Танил талаараа	2
14. Та авлигыг ямар хэлбэрээр өгсөн бэ?	Бэлэн мөнгө	1
	Материаллаг зүйл	2
	Бусад.....	3
15. Авлигад зарцуулсан мөнгөн дүн танай өрхийн төсөвт хэрхэн нөлөөлсөн бэ?	Огт нөлөөлөөгүй	1
	Бага зэрэг	2
	Дунд	3
	Их хэмжээгээр	4
16. Таны амьдралд хөгжлийн бэрхшээлээс болж ялгаварлагдан авлига, хээл хахуулиар шийдвэрлэх асуудал тулгарч байсан уу? /Хөгжлийн бэрхшээлтэй биш байсан бол авлига өгөх шаардлагагүй/	Тийм	1
	Үгүй /→Асуулт 18 руу шилжих/	2
17. Хэрэв тийм бол танд ямар асуудал тулгарч байсан бэ?		
18. Та хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн нийгмийн халамж, хамгааллын үйлчилгээнд хамрагдсан уу?	Тийм	1
	Үгүй	2
19. Танд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн нийгмийн халамж, хамгааллын дараах үйлчилгээнүүдэд хамрагдахад авлига өгөхөөс өөр аргагүй бэрхшээл тулгарч байсан уу? /Олон сонголттой/	Нийгмийн даатгалын тэтгэвэр, тэтгэмж авах	1
	Нийгмийн халамжийн тэтгэвэр авах	2
	Нөхцөлт мөнгөн тэтгэмж авах	3
	Тусламж, хөнгөлөлт эдлэх	4
	Төрөлжсөн асрамжийн үйлчилгээнд хамрагдах	5
	Олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн	6
	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих үйлчилгээнд хамрагдах	7

	Эрүүл мэндийн үйлчилгээнд хамрагдах	8
	Боловсрол, соёл, урлагийн үйлчилгээнд хамрагдах	9
20. Танд авлигын эсрэг мэдээлэл өгөх эрмэлзэл байдаг уу?	Үргэлж мэдээллэдэг → Асуулт 22 луу	1
	Заримдаа мэдээллэдэг	2
	Мэдээллэдэггүй	3
21. Яагаад мэдээллэдэггүй вэ?	Хаана хандахаа мэддэггүй	1
	Мэдээллийн нууцлал алдагдахаас эмээдэг	2
	Мэдээлэл өгсөн ч үр дүн гарч байгаагүй	3
	Бусад	4
22. Авлигын талаарх мэдээллийг та хаанаас авдаг вэ? /Хамгийн гол гэсэн 1 хариултыг сонгоно уу/	Ам дамжсан яриа	1
	Гэр бүл, найз нөхөд	2
	Өөрт тохиолдсон туршлага	3
	ТВ	4
	Сонин, хэвлэл	5
	Интернет, сошиал медиа	6
	Бусад	7

IV. ХУВИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

23. Таны нас		
24. Ам бүл		
25. Боловсролын түвшин	Боловсролгүй	1
	Бага	2
	Бүрэн бус дунд	3
	Бүрэн дунд	4
	МСҮТ/ТМС	5
	Дээд	6
26. Ажил эрхлэлт	Төрийн байгууллага	1
	Төрийн бус байгууллага	2
	Олон улсын байгууллага	3
	Хувийн хэвшил	4
	Хувиараа бизнес эрхлэгч	5
	Тэтгэвэрт	6
	Оюутан	7
	Ажилгүй	8
	Группт	9
	Бусад	10
27. Өрхийн орлого	240,000 хүртэл	1
	240,000-500,000	2
	500,001-1,000,000	3
	1,000,001-1,500,000	4
	1,500,001-2,000,000	5
	2,000,001-с дээш	6
28. Тохирох төрлийг сонгоно уу?	Сонсголын бэрхшээлтэй	1
	Харааны бэрхшээлтэй	2
	Хэл ярианы бэрхшээлтэй	3
	Хөдөлгөөний бэрхшээлтэй	4